

Спеціалізованій вченій раді К 20.051.14
Навчально-науковий юридичний інститут
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44 а)

ВІДГУК

*офіційного опонента, кандидата юридичних наук,
доцента кафедри цивільного права та процесу
Тернопільського національного економічного університету*

Бутрин-Боки Наталії Степанівни

на дисертацію Схаб-Бучинської Тетяни Ярославівни

на тему:

«Обмеження договірної свободи в цивільному праві України»

*поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право*

Проведене Т.Я. Схаб-Бучинською дисертаційне дослідження є актуальним, оскільки присвячене розгляду механізму реалізації свободи договору у цивільному праві, а також конкретним її проявам та їх обмеженням як на стадії укладення договору, так і на стадії його виконання.

Для цивільного права характерне виникнення цивільно-правових відносин у результаті вольових дій (договорів, односторонніх правочинів тощо) їх учасників. Диспозитивні основи в цивільному праві надають можливість вибору між кількома варіантами поведінки в межах, встановлених законом, а також у відповідних випадках визначати зміст цивільних прав і обов'язків, розпоряджатися суб'єктивними правами на свій

розсуд. Саме одним із втілень диспозитивності в цивільному праві є принцип свободи договору.

Теоретичну основу дисертації становлять опубліковані результати досліджень вітчизняних та зарубіжних правознавців у галузях цивільного та договірного права.

Методологія дослідження підтверджує достовірність наукових положень та висновків, сформульованих в дисертації. Комплексне використання різноманітних методів наукового дослідження (історико-правовий, порівняльний, системний, метод тлумачення, порівняльно-правовий метод тощо) дозволили дисертантці виконати головні задачі, що поставали перед нею: дослідити еволюцію договірної свободи; виявити правову природу обмежень свободи договору та меж свободи договору та здійснити розмежування цих понять; охарактеризувати ознаки обмежень договірної свободи; провести класифікацію обмежень договірної свободи; визначити місце обмежень договірної свободи в механізмі цивільно-правового регулювання; з'ясувати роль обмежень договірної свободи в окремих видах договорів; встановити співвідношення обмежень договірної свободи з іншими правовими категоріями; проаналізувати оціночні поняття як критерії обмежень договірної свободи; з'ясувати поняття зловживання договірною свободою; провести класифікацію зловживань договірною свободою; визначити правові наслідки зловживання договірною свободою; розробити та сформулювати пропозиції щодо внесення змін до законодавства України.

Актуальні проблеми дисертаційного дослідження визначили характер та перелік поставлених дисертанткою цілей і задач, які належним чином узгоджені.

Позитивно слід оцінити загальний зміст дисертації в цілому, мову викладення її основних положень, а також стиль викладення матеріалу, що залишає приємне враження. Слід відзначити значущість проведеної дисертанткою роботи для теорії та практики. Практична цінність дисертації виявляється у можливості подальшого вдосконалення законодавства України

з урахуванням сформульованих пропозицій, що базуються на ґрунтовній теоретичній основі.

У всіх розділах авторка намагається давати власну оцінку й коментарі, що свідчить про наукову спроможність самостійного опрацювання теми.

Ознайомлення зі змістом дисертації Схаб-Бучинської Тетяни Ярославівни дає підстави для наступних висновків.

Дисертантка виявила належний рівень знань доктрини цивільного права, нормативно-правового матеріалу, правозастосовної практики, знайшла низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному їх вирішенню. Авторкою застосовано ряд методів наукового аналізу досліджуваних проблем, проаналізовано не лише законодавство України, а й законодавство іноземних держав, зроблена критична оцінка положень чинного законодавства України. Аналізуючи, за допомогою згаданих вище методів, зазначену джерельну базу та відповідні теоретичні положення, сформульовані у літературі, дисертанткою зроблено низку висновків, що мають усі необхідні ознаки наукової новизни.

До позитивних моментів дисертації слід віднести те, що в результаті проведеного дослідження обґрунтовано наголошується на тому, що свободу договору необхідно розглядати з одного боку як основоположну засаду, принцип цивільного права, з іншого - одну із суб'єктивних можливостей суб'єкта цивільних правовідносин.

Слушною є позиція авторки щодо визначення ознак обмежень договірної свободи, серед яких виділено: 1) спрямованість на утримання від вчинення певних дій однією стороною договору та одночасне задоволення інтересів протилежної сторони договору чи суспільних інтересів в цілому; 2) націленість на захист публічного порядку, суспільної моралі; 3) закріплення в нормах права або в положеннях договору; 4) зменшення обсягу свободи, прав; 5) реалізація за допомогою обов'язків, заборон тощо.

Позитивним також є те, що авторкою розмежовуються поняття «межа договірної свободи» та «обмеження договірної свободи». А саме, під

обмеженням договірної свободи дисертантка розуміє певні виключення стосовно можливої поведінки суб'єкта в договірних відносинах, які ускладнюють здійснення прав та інтересів однієї сторони договору з метою охорони чи сприяння реалізації прав та інтересів іншої сторони договору, суспільних інтересів, а також прав інших осіб (кредитори, треті особи в договорах на користь третіх осіб), а під *межею договірної свободи* – граничну можливість реалізації прав та інтересів, а також мінімально встановлену необхідність виконання обов'язків, яка передбачена законом чи договором та зумовлена потребою захисту моральних засад, суспільних інтересів та публічного порядку.

Дисертантка доречно і доведено звертає увагу на те, що обмеження договірної свободи зумовлюють існування меж свободи договору.

Важливим є і те, що Схаб-Бучинська Т.Я. обґрунтовано класифікує обмеження договірної свободи (а) залежно від виду акта, яким передбачено обмеження: 1) обмеження договірної свободи, які передбачені нормативними актами; 2) обмеження договірної свободи, які передбачені договорами, в тому числі нормативними актами індивідуального характеру; (б) залежно від факторів, що обумовлюють обмеження договірної свободи: 1) економічно обумовлені, 2) соціально обумовлені, 3) політично обумовлені; 4) технічно обумовлені, 5) екологічно обумовлені; (в) залежно від дії обмежень на сторін договору: 1) односторонні; 2) двосторонні; 3) багатосторонні; (г) за метою встановлення: 1) обмеження договірної свободи з метою охорони та захисту сторін договору; 2) обмеження договірної свободи з метою охорони та захисту інтересів третіх осіб; 3) обмеження договірної свободи з метою охорони та захисту інтересів держави.

Дисертантка акцентує увагу на тому, що переважні права є одним із видів обмежень договірної свободи, оскільки вони зумовлюють обмеження укладення договору одним суб'єктом договірних правовідносин у зв'язку з пріоритетним правом на укладення договору іншого суб'єкта.

Важливим моментом є і те, що авторка дисертаційного дослідження обґрунтовує пропозиції щодо удосконалення норм Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про захист прав споживачів», Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань», інших актів законодавства.

Загалом ознайомлення із змістом дисертації Т.Я. Схаб-Бучинської дає підстави сформулювати висновок, що авторка віднайшла низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному вирішенню.

У той же час деякі положення дисертаційного дослідження є дискусійними:

1) У дослідженні Т. Я. Схаб-Бучинська доводить, що договірна свобода у механізмі правого регулювання проявляється ще на етапі ведення переговорів. Щоправда, нечітко визначено, до якого типу дій слід віднести протиправні дії особи, вчиненні до укладення договору (до інституту переддоговірної відповідальності чи до зловживань договірною свободою).

2) Заслуговує на увагу позиція дослідниці щодо внесення змін у частину 2 статті 787 Цивільного кодексу України, яку авторка викладає в такій редакції: "Договір прокату є договором приєднання. Наймодавець може встановлювати правила договору прокату. Правила договору прокату не можуть порушувати прав наймачів, встановлених законом". У роботі пропонується замінити словосполучення «типові умови договору» на «типові правила договору». Однак остання є недостатньо уконкретизована і така що потребує детального трактування.

3) У дисертації, все ж таки, недостатньо обґрунтованою залишається позиція Схаб-Бучинської Т.Я. про те, що моральні засади суспільства є обмеженням договірної свободи (підрозділ 3.1, ст.138)

4) В підрозділі 2.2 «Обмеження договірної свободи в окремих видах договорів» залишилися нерозкритими окремі договірні конструкції, в яких обмеження договірної свободи також відіграють суттєву роль. Зокрема,

йдеться про такі поіменовані договори як: договір довічного утримання, купівля-продаж земельної ділянки, спадковий договір тощо.

5) Доцільним було би використати наукові праці зарубіжних вчених – дослідників цивілістики. Оскільки національне законодавство та наша держава знаходиться на шляху до наближення європейських стандартів та норм міжнародного права. Варто було б приділити цьому більше уваги.

Незважаючи на наведені зауваження, що носять дискусійний характер, положення, судження та висновки дисертаційного дослідження, які визначають його науковий зміст і виносяться на публічний захист, є достовірними і обґрунтованими. Сприяє забезпеченню високого наукового рівня роботи чітке формулювання мети і задач дослідження. Мета дисертаційної роботи адекватно відповідає суті наукової проблеми.

Дисертаційне дослідження містить глибокі, продумані й логічні висновки як щодо кожного розділу, так і дисертації в цілому. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 4-х наукових статтях, опублікованих у вітчизняних фахових для юридичних наук виданнях, 1-ї у зарубіжному науковому фаховому виданні та 8-х тезах доповідей на науково-практичних заходах. У них висвітлена ідея проведеного дослідження. Зміст автореферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації. Автореферат не містить положень, що не ввійшли до основного змісту дисертації.

Аналіз чинного законодавства України та практики його застосування аргументовані використанням існуючих концепцій відповідних інститутів: положень Конституції України, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про захист прав споживачів», Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» та інші, а тому можуть бути визнані достовірними.

Аналізоване дослідження Т.Я. Схаб-Бучинської «Обмеження договірної свободи в цивільному праві України» є завершеною науковою

працею, цілком відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка, безумовно, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03. – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

Бутрин-Бока Н.С.

